

Малишко С. І.,
аспірант

Дніпровського державного університету внутрішніх справ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9638-3023>

ПІДСТАВИ ВИНИКНЕННЯ ЮРИДИЧНОГО ОBOB'ЯЗКУ ПОВНОЛІТНІХ ДІТЕЙ ПІКЛУВАТИСЯ ПРО СВОЇХ НЕПРАЦЕЗДАТНИХ БАТЬКІВ

Анотація. У статті досліджено формально визначені та фактичні підстави виникнення юридичного обов'язку повнолітніх дітей піклуватися про своїх непрацездатних батьків. В ході дослідження проаналізовано правові положення Сімейного кодексу України, доктрину права та судову практику.

Встановлено, що в юридичній науці та судовій практиці вироблено підхід, за якого для виникнення досліджуваного юридичного обов'язку необхідне одночасне настання таких трьох умов: походження дитини від матері, батька; непрацездатність матері, батька; потреба матері або батька в матеріальній допомозі. Однак, за результатами проведеної наукової розвідки обґрунтовано, що вказаний підхід не позбавлений вад.

Доведено, що суб'єктом виконання обов'язку щодо утримання непрацездатних батьків є лише ті повнолітні діти, які завершили своє навчання. Зроблено висновок про те, що до досягнення повноліття за дитину, її життя і здоров'я, розвиток та безпеку несуть відповідальність батьки, тому положення частини 1 ст. 206 Сімейного кодексу України мають бути виключені або скориговані. З'ясовано, що суб'єктом виконання обов'язку щодо утримання непрацездатних батьків є лише повнолітні діти, які не тільки завершили своє навчання, але й є працездатними.

Встановлено, що у разі вирішення питання про примусове виконання юридичного обов'язку щодо утримання непрацездатних батьків, останні в судовому порядку мають доводити потребу в необхідності додаткових матеріальних витратах для свого гідного існування та/або лікування, а також надати належні та допустимі докази про відсутність інших джерел доходів.

Обґрунтовано, що обов'язок піклування має здійснюватися і за наявності таких підстав: а) тимчасової втрати працездатності батьками; б) у разі виявлення у батьків хронічних (довготривалих, затяжних) захворювань; в) знаходження батька або матері у безпорадному стані або у стані немічності.

Визначено перелік умов, на підставі яких виникає юридичний обов'язок повнолітніх дітей піклуватися про своїх непрацездатних батьків.

Ключові слова: юридичний обов'язок, повнолітні діти, непрацездатні батьки, навчання повнолітніх дітей, працездатність повнолітніх дітей, додаткові матеріальні витрати на батьків, безпорадний стан батьків, стан немічності батьків.

Постановка проблеми. Існуючий стан економічного розвитку України, що характеризується кризовими явищами, падінням внутрішнього валового продукту, зниженням податкових надходжень до державного бюджету з необхідністю негативно

позначається на стані виконання державою взятих на себе соціальних зобов'язань перед непрацездатними громадянами.

У зв'язку з цим, особливої значущості набуває проблема належного виконання повнолітніми дітьми, як суб'єктами правовідносин, свого конституційного обов'язку піклуватися про своїх непрацездатних батьків.

Відповідно до частини першої статті 172 Сімейного кодексу України (далі – СК України, Кодекс) дитина, повнолітні дочка, син зобов'язані піклуватися про батьків, проявляти про них турботу та надавати їм допомогу.

Разом з тим, згідно з положеннями статті 202 СК України повнолітні дочка, син зобов'язані утримувати батьків, які є непрацездатними і потребують матеріальної допомоги [1].

З наведених правових приписів слідує, що в першій із зазначених статей Кодексу для виникнення обов'язку піклування про батьків достатнім є лише факт походження дитини від матері чи батька. В той час, як в положеннях іншої визначено ряд умов, настання яких є необхідними для виникнення такого зобов'язання.

Зазначене актуалізує питання про юридичні підстави виникнення обов'язку повнолітніх дітей піклуватися про своїх непрацездатних батьків, що вимагає наукового осмислення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання щодо виконання обов'язку повнолітніх дітей утримувати своїх непрацездатних батьків досліджувалися такими українськими вченими як Г. Богдановою, Є. Костюченко, О. Лук'янчук, Ю. Руставою, О. Розгон.

Проте, правова природа юридичного обов'язку повнолітніх дітей піклуватися про непрацездатних батьків залишається всебічно недослідженою, що обумовлює необхідність здійснення подальших наукових пошуків у цій царині.

Мета статті – на основі вивчення положень нормативно-правових актів, надбань правової доктрини та судової практики з'ясувати підстави виникнення юридичного обов'язку повнолітніх дітей піклуватися про своїх непрацездатних батьків.

Виклад основного матеріалу. Досліджуючи підстави виникнення обов'язку повнолітніх дітей утримувати батьків, О. І. Лук'янчук визначила такий юридичний склад, на підставі якого виникає вказаний обов'язок: а) наявність сімейно-правового статусу дочки або сина; б) досягнення дочкою або сином повноліття; в) непрацездатність та (або) немічність батьків; г) потреба батьків у матеріальній допомозі [2, с. 8].

Схожих висновків дійшов Верховний Суд, яким зауважується, що обов'язок повнолітніх дітей по утриманню своїх батьків

виникає на підставі складу юридичних фактів: 1) походження дитини від матері, батька (кровне споріднення) або наявність між ними інших юридично значущих зв'язків (зокрема, усиновлення); 2) непрацездатність матері, батька; 3) потреба матері, батька в матеріальній допомозі. Зобов'язання повнолітніх дітей по утриманню батьків не виникає у разі відсутності хоча б однієї із вказаних умов. Обов'язок повнолітніх дітей не пов'язується з їх працездатністю і можливістю надавати батькам матеріальну допомогу [3].

Аналіз зазначених правових позицій дозволяє стверджувати, що в доктрині права та судовій практиці вироблено підхід, за якого необхідне настання всіх трьох зазначених умов для виникнення юридичного обов'язку повнолітніх дітей утримувати своїх непрацездатних батьків, тобто надавати останнім матеріальну допомогу в добровільному чи примусовому порядку.

Проте, переконані, що вказаний підхід не позбавлений вад та є предметом наукових дискусій.

Так, зокрема, дискусійними видаються як нормативні положення, так і позиція Верховного Суду про те, що сам факт досягнення дитиною повноліття є однією з необхідних умов для виникнення юридичного обов'язку.

Зазначена позиція, перед усім, підтверджується положеннями ч. 1 та ч. 2 ст. 199 Сімейного кодексу України (далі – СК України), в якій зазначається, що якщо повнолітні дочка, син продовжують навчання і у зв'язку з цим потребують матеріальної допомоги, батьки зобов'язані утримувати їх до досягнення двадцяти трьох років за умови, що вони можуть надавати матеріальну допомогу. Право на утримання припиняється у разі припинення навчання [1].

А отже, батьки зобов'язані утримувати свою повнолітню дитину допоки вона не завершить навчання задля власного розвитку, щоправда за умови, якщо вони мають для цього достатні матеріальні ресурси.

З цього приводу доречним вважаємо висновок Пленуму Верховного Суду України, сформульований у постанові від 15 травня 2006 року № 3, в якому зазначається, що обов'язок батьків утримувати повнолітніх дочку, сина, які продовжують навчатися після досягнення повноліття (незалежно від форми навчання), виникає за обов'язкової сукупності таких юридичних фактів: 1) досягнення дочкою, сином віку, який перевищує 18, але є меншим 23 років; 2) продовження ними навчання; 3) потреба у зв'язку з цим у матеріальній допомозі; 4) наявність у батьків можливості надавати таку допомогу [4].

Із зазначеного слідує, що батьки мають бути працездатними та мати заробіток, який дозволив би їм утримувати себе та свою повнолітню дитину. У зв'язку із зазначеним, може скластися ситуація, за якої як повнолітні діти, котрі продовжують навчання, так і непрацездатні батьки, одночасно потребуватимуть матеріальної допомоги і жодна зі сторін таких сімейних правовідносин реально не зможе виконати покладені на них юридичні обов'язки щодо утримання.

Отже, законодавство потребує внесення змін в частині визначення суб'єктом виконання обов'язку утримання батьків лише повнолітньої дитини, котра завершила своє навчання.

В контексті завдання, що розв'язується нами, слід звернути увагу і на положення ч. 1 ст. 206 СК України, в яких зазначається, що у виняткових випадках, якщо мати, батько є тяжко хворими, особами з інвалідністю, а дитина має достатній дохід (заробіток), суд може постановити рішення про стягнення з неї

одноразово або протягом певного строку коштів на покриття витрат, пов'язаних з лікуванням та доглядом за ними [1].

З вказаної норми права та положень статті 6 СК України випливає, що обов'язок утримувати батьків може виникнути і у особи, яка ще не досягла 18 річного віку, тобто до досягнення повноліття.

З цього приводу актуальною видається позиція правників, які є авторами науково-практичного коментаря Сімейного кодексу України. Як зазначається у коментарі до статті 206 СК України, суд може стягнути з дитини витрати, пов'язані з лікуванням і доглядом за батьками, при сукупності наступних умов: 1) походження дитини від матері, батька (кровне споріднення) або наявність між ними інших юридично значущих зв'язків (усиновлення, факт біологічного походження); 2) непрацездатність матері, батька у зв'язку з інвалідністю або пенсійним віком і тяжкою хворобою; 3) потреба матері, батька в матеріальній допомозі; 4) достатній дохід дитини; 5) наявність виняткових обставин [5].

Аналіз норм законодавства та вищезазначеної позиції правників дозволяє сформулювати такі власні судження з цього приводу:

1) очевидно, що положення ч. 1 ст. 206 СК України вступають в колізію з приписами статті 51 Конституції України (нормативно-правовим актом найвищої юридичної сили), в котрих йде мова про виникнення зобов'язання піклуватися про своїх непрацездатних батьків виключно у повнолітніх дітей. Щоправда, якщо говорити про піклування, як про соціально-правове явище, котре за своїм змістом є ширшим, ніж надання виключно матеріально-фінансової допомоги, то у разі тяжкої хвороби чи інвалідності батьків надання допомоги останнім є, як мінімум, моральним обов'язком неповнолітніх дітей;

2) згідно з положеннями ч. 2 ст. 21 Закону України «Про охорону дитинства» вік, з якого допускається прийняття дитини на роботу, становить 16 років. Діти, які досягли 15-річного віку, можуть прийматися на роботу, що не завдає шкоди їх здоров'ю і навчанню, за згодою одного з батьків або особи, яка замінює батьків [6]. А отже, позицію тих правників, які стверджують про можливість пред'явлення позову батьками до власної дитини, яка досягла лише 14 річного або меншого віку вважаємо хибною;

3) оціночними вважаємо вживані в ч. 1 ст. 206 СК України такі поняття як «у виняткових випадках» та «достатній дохід (заробіток) дитини», що у підсумку призводить до широкого розсуду суду з приводу їх трактувань.

Так, у рішенні від 04 січня 2017 року Скадовський районний суд Херсонської області, застосовуючи ст. 206 СК України, наголосив, що враховуючи, що в законі не вказано, які випадки слід вважати винятковими, а отже це суд вирішує на власний розсуд в кожному окремому випадку. При цьому, кошти з дитини на користь батька можуть стягуватися лише у тих випадках, коли останні перебувають у стані крайньої нужденності, потреби в матеріальній допомозі, недостатності коштів до існування у зв'язку з тяжкою хворобою, інвалідністю, за відсутності інших осіб, зобов'язаних надавати їм утримання тощо [7].

Крім того, в законодавстві не існує легальної дефініції поняття «достатній дохід (заробіток)» як по відношенню до працездатної особи, так і до дитини.

Дохід буде достатнім, стверджують деякі правники, якщо він з лишком забезпечує потреби самої дитини [8].

Зважаючи на наукове розуміння категорії «потреби людини», можна зробити умовивід про те, що дитина, яка має певний дохід (заробіток) має перед усім задовольнити власні як первинні (їжа, одяг, збереження здоров'я, умови проживання тощо), так і вторинні потреби (знання, уміння, розвиток, творчість та ін.), що потребує значних фінансових витрат, котрі зазвичай покривають батьки. Тому за умови, якщо батьки не спроможні цього зробити (з причини тяжкої хвороби чи інвалідності), а у дитини є певні власні грошові доходи, які навряд чи можуть покрити всі існуючі витрати на задоволення її потреб, ініціювати перед судом питання про стягнення з неповнолітньої дитини будь-яких грошових коштів на лікування чи утримання одного з батьків це теж саме, що ставити під загрозу життя і здоров'я самої дитини, що є поза розумним сумнівом не припустимим.

Отже, у підсумку доходимо висновку про те, що до досягнення повноліття за дитину, її життя і здоров'я, розвиток та безпеку несуть відповідальність батьки, що за логікою впливає з норм законодавства України, тому досліджувана норма Сімейного кодексу України має бути виключена або скоригована.

Спірною є також і позиція Верховного Суду про те, що обов'язок повнолітніх дітей утримувати непрацездатних батьків не пов'язується з їх працездатністю, що не узгоджується з чинними нормативними положеннями.

Так, відповідно до ст. 198 СК України батьки зобов'язані утримувати своїх повнолітніх непрацездатних дочку, сина, які потребують матеріальної допомоги, якщо вони можуть таку матеріальну допомогу надавати.

При цьому, як стверджує О. Іпатенко, отримання повнолітнім непрацездатним дочкою/сином доходів, які є більшими за прожитковий мінімум, автоматично не свідчить, що вони не потребують матеріальної допомоги [9].

З вказаного слідує, що непрацездатні повнолітні діти, тобто діти-інваліди, поза розумним сумнівом не можуть утримувати своїх непрацездатних батьків, оскільки самі потребують матеріальної допомоги від останніх.

Як стверджують вчені, під потребою матеріальної допомоги розуміється неможливість самостійно забезпечити своє існування та недостатність державної допомоги – пенсій та допомоги у зв'язку з інвалідністю. При цьому якщо особа, хоча і є інвалідом з дитинства, але отримала професію (наприклад, програміста) та самостійно заробляє гроші, вона не може вимагати утримання від своїх батьків. Також, батьки не будуть зобов'язані утримувати повнолітню дитину, якщо вони самі є непрацездатними та потребують допомоги, або якщо їхній заробіток не дозволяє їм здійснювати утримання [10].

Аналіз вищезгаданих положень дає підстави стверджувати про те, що лише працездатні батьки та працездатні повнолітні діти можуть виконувати взаємний юридичний обов'язок щодо утримання один до одного. А отже, суб'єктом виконання обов'язку щодо утримання непрацездатних батьків є лише повнолітні діти, котрі завершили своє навчання та є працездатними.

На підтвердження вказаного умовиводу наведемо правову позицію, що сформульована у постанові Закарпатського апеляційного суду від 08 липня 2022 року (справа № 308/1436/21). В цій справі колегія суддів констатувала, що позивач є пенсійного/непрацездатного віку, тобто має 70 років, є інвалідом першої групи «Б», потребує лікування, єдиним джерелом його доходу є пенсія в розмірі 2 200 грн., із якої здійснюються відрахування

у розмірі 20% за виконавчим документом, а тому він потребує матеріальної допомоги, яку відповідач, який є його сином, не надає, хоча є працездатним і може сплачувати аліменти на утримання батька. Протилежного, що відповідач не є працездатним або ж існують підстави для його звільнення судом від обов'язку утримувати батька, матеріали справи не містять [11].

Із зазначеного слідує, що суд бере до уваги працездатність зобов'язаної особи та відповідно її відсутність розцінює як чинник, що унеможливорює виконання юридичного обов'язку утримувати непрацездатних батьків.

В пункті 13 та пункті 16 ч. 1 ст. Закону України «Про зайнятість населення» надано визначення поняттю «працездатна особа», відповідно до якого – це особа віком від 16 років, яка не досягла встановленого статтею 26 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» пенсійного віку та проживає на території України і за станом здоров'я здатна до активної трудової діяльності [12].

Працездатність, як зазначається на сайті Міністерства юстиції України, це здатність до праці, що залежить від стану здоров'я, фізичного, духовного розвитку (розумових та емоційних можливостей), а також професійних знань, уміння і досвіду працівника, що дає йому змогу виконувати роботу визначеного обсягу, характеру та якості. Тобто здатність людини до праці оцінюється не лише за можливістю виконання роботи та функціональним станом організму, а й за додатковими критеріями (стан здоров'я, професійні знання, вміння, досвід) [13].

Відповідно під трудовою активністю населення розуміють прагнення працездатної особи застосувати на практиці свої знання та досвід і одержати за це винагороду [14].

Таким чином, повнолітні діти, на яких покладається обов'язок піклуватися про своїх непрацездатних батьків, за станом здоров'я повинні бути здатні до активної трудової діяльності, тобто бути працездатними.

Що стосується такого юридичного факту як потреба матері, батька в матеріальній допомозі, то з цього приводу, в контексті примусового виконання юридичного обов'язку утримувати своїх непрацездатних батьків, останні в ході розгляду їх позову в суді мають обов'язково довести потребу в додаткових матеріальних витратах для свого гідного існування та/або лікування, а також надати належні та допустимі докази про відсутність інших джерел доходу.

Так, у постанові Дніпровського апеляційного суду від 06 квітня 2022 року в справі № 216/3071/20 зазначається, що колегія суддів вважає помилковим висновок суду першої інстанції про те, що позивач, який є непрацездатною особою, потребує матеріальної допомоги, оскільки має проблеми зі здоров'ям, отримує лише державну допомогу, інших джерел доходу не має, оскільки матеріали справи не містять належних та допустимих доказів того, що позивач має проблеми зі здоров'ям, та як наслідок, потребує додаткових матеріальних витрат для придбання медикаментів та не містять належних та допустимих доказів на підтвердження того, що позивач не має інших джерел доходу [15].

Разом з тим, як свідчить судова практика, для того щоб вимагати в суді присудження аліментів на утримання непрацездатні батьки мають не тільки досягти пенсійного віку, але й набути статусу пенсіонера.

З цього приводу показовим є рішення Дніпровського апеляційного суду від 20 грудня 2022 року по справі № 192/1682/21,

в якому зазначається, що в обґрунтування позовних вимог позивач посилається на те, що 10.10.2021 року досяг 60-річного віку і відповідно до ст. 26 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» з вказаного часу є непрацездатним. Проте, він не є пенсіонером і не отримує від держави будь-якого соціального утримання, оскільки для призначення пенсії не має необхідного стажу роботи. Майна, що може приносити дохід не має. Однак, суд дійшов висновку про те, що як вбачається із матеріалів справи, позивач на час звернення до суду не набув право на призначення пенсії, є працездатним, тому, на думку колегії суддів, суд першої інстанції дійшов обґрунтованого висновку про відмову у задоволенні позову [16].

Розглядаючи підстави виникнення обов'язку повнолітніх дітей піклуватися про своїх непрацездатних батьків переконані, що згадане піклування має здійснюватися і з підстави тимчасової втрати працездатності батьками.

Під тимчасовою втратою працездатності розуміють неспроможність особи виконувати свою трудову обов'язку внаслідок короткотривалих обставин об'єктивного характеру. Тимчасова непрацездатність може бути спричинена: 1) фізичною нездатністю особи здійснювати трудову діяльність (хвороба, травма, вагітність та пологи); 2) неможливістю працювати у зв'язку із необхідністю здійснювати догляд за іншим членом сім'ї (хворою дитиною; хворим членом сім'ї; за дитиною до трьох років; за дитиною до досягнення трьох річного віку або дитиною-інвалідом до 16 років у разі хвороби матері або іншої особи, яка доглядає за цією дитиною); 3) неможливістю працювати у зв'язку із настанням обставин, спричинених діями державних органів (карантин, накладений органами санітарно-епідеміологічної служби) [13].

Хвороба, як зазначається в Академічному тлумачному словнику, це порушення нормальної життєдіяльності організму під впливом несприятливих чинників внутрішнього й зовнішнього середовища; недуга, захворювання [17].

Отже, у разі захворювання одного з батьків, тобто порушення нормальної життєдіяльності їх організму, повнолітні працездатні діти мають здійснювати відповідні заходи піклування, а саме надавати як фізичну й моральну, так і матеріальну допомогу. Зокрема, відвідувати їх за місцем проживання або перебування в лікувальних закладах, забезпечувати лікарськими засобами, продуктами харчування, одягом тощо, надавати фізичну та іншу допомогу задля якнайшвидшого одужання.

Поза розумним сумнівом обов'язок повнолітніх дітей піклуватися про своїх батьків виникає і тоді, коли у останніх виявлено хронічні (довготривалі, затяжні) захворювання, зокрема, респіраторні захворювання, такі як астма, хронічне обструктивне захворювання легень, емфізема чи бронхіт, хронічні хвороби серця, хронічні захворювання нирок або печінки (гепатит), хронічні неврологічні захворювання (хвороба Паркінсона, склероз), діабет, проблеми з селезінкою тощо. Повідомлення батьків своїм дітям про згадані та інші хронічні захворювання та їх підтвердження сімейним лікарем позаяк вимагає від дітей здійснення заходів піклування.

Окремої уваги заслуговує така підстава здійснення піклування про непрацездатних батьків як їх знаходження у безпорадному стані або у стані немічності.

Так, відповідно до п. 6 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про спадкування», безпорадним слід розуміти стан особи, зумовлений похилим віком, тяжкою хворобою або каліцтвом, коли вона не може самостійно забезпечувати умови свого життя, потребує стороннього догляду, допомоги та піклування [18].

Зважаючи на відсутність нормативно визначеного виключного переліку тяжких хвороб або каліцтв, на нашу думку, до них слід віднести перелік хвороб, які перелічені в наказі Міністерства охорони здоров'я України від 05.09.2011 № 561, для встановлення III групи інвалідності [19].

Діагностування у батьків таких хвороб до встановлення їм інвалідності є ознаками безпорадного стану та підставою для початку піклування про них з боку повнолітніх дітей.

Що стосується немічності особи, яка у словниках української мови тлумачиться як: 1) недостатньо сильний (про людину, частини її тіла); слабкий, безсилий; 2) який ослаб, втратив силу через хворобу, втому і т. ін.; знесилений; 3) слаба, безсила людина, хвора; 4) неспроможний, нездатний зробити що-небудь, справитися своїми силами з чимсь [20], то варто зауважити, що такий стан є фактично тотожним з безпорадним.

Схожих висновків доходить і О. І. Лук'янчук, на думку якої стан немічності за своїми ознаками співпадає з ознаками безпорадного стану, тож слід надати легітимного визначення стану немічності як такого, що зумовлений похилим віком, тяжкою хворобою або каліцтвом [21, с. 57].

Висновки. Отже, до умов, на підставі яких виникає юридичний обов'язок повнолітніх дітей піклуватися про своїх непрацездатних батьків, слід віднести: а) походження дитини від матері, батька або наявність між ними інших юридично значущих зв'язків (зокрема, усиновлення); б) досягнення дитиною повноліття (18 років) та завершення нею навчання, зокрема, у закладі вищої освіти (до 23 років); г) працездатність повнолітніх дітей; д) тимчасова (хвороба, травма, карантин та ін.) або постійна втрата працездатності батьками (інваліди I, II, III груп, набуття пенсійного віку та статусу пенсіонера); е) потреба непрацездатних батьків в додаткових матеріальних витратах для гідного існування та/або лікування; є) відсутність у непрацездатних батьків інших (додаткових) джерел доходу; ж) знаходження батька або матері у безпорадному стані чи у стані немічності.

Література:

1. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
2. Лук'янчук О. І. Обов'язок дітей утримувати батьків за сімейним законодавством України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2019. 18 с.
3. Постанова Касаційного цивільного суду Верховного суду від 18 листопада 2020 року (справа № 757/52096/18). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93081400>
4. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 15 травня 2006 року № 3 «Про застосування судами окремих норм Сімейного кодексу України при розгляді справ щодо батьківства, материнства та стягнення аліментів». URL: https://ips.ligazakon.net/document/VS06098?an=88&ed=2006_05_15
5. Стаття 206. Стягнення з дитини витрат на догляд та лікування батьків. *Науково-практичний коментар Сімейного кодексу*

- України. URL: <https://mego.info/матеріал/стаття-206-стягнення-з-дитини-витрат-на-догляд-та-лікування-батьків>
6. Про охорону дитинства : Закон України від 26 квітня 2001 року № 2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>
 7. Рішення Скадовського районного суду Херсонської області від 04 січня 2017 року (Справа № 663/1160/16-ц). URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/63951911>
 8. Обов'язок повнолітніх дітей утримувати своїх непрацездатних батьків. Білобожницька громада, Чортківський район, Тернопільська область. URL: <https://bilobozhnicka-gromada.gov.ua/news/1590143814/>
 9. Іпатенко О. Обов'язок батьків утримувати повнолітніх дітей: підстави виникнення та порядок виконання. *Юридична газета Online*. 18 лютого 2023. URL: <https://yur-gazeta.com/golovna/obov-yazok-batkiv-utrimuvati-povnolitnih-ditey-pidstavi-viniknennya-ta-poryadok-vikonannya.html>
 10. Чи повинні батьки утримувати повнолітніх дітей? URL: <https://jurliga.ligazakon.net/catalog/12669/publikatsii/553>
 11. Постанова Закарпатського апеляційного суду від 08 липня 2022 року (справа № 308/1436/21). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105264417>
 12. Про зайнятість населення : Закон України від 5 липня 2012 року № 5067-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text>
 13. Втрата працездатності. Міністерство юстиції України. URL: <https://minjust.gov.ua/>
 14. Сутність категорії «активність» та її різновиди. URL: <https://buklib.net/books/31843/>
 15. Постанова Дніпровського апеляційного суду від 06 квітня 2022 року в справі № 216/3071/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103873681>
 16. Постанова Дніпровського апеляційного суду від 20 грудня 2022 року по справі № 192/1682/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107960524>
 17. Хвороба. *Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970—1980)*. URL: <http://sum.in.ua/s/khvoroba>
 18. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про спадкування» від 30.05.2008 року № 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-08>
 19. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 05.09.2011 № 561. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1295-11#Text>
 20. Немічний. *Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970—1980)*. URL: <http://sum.in.ua/s/nemichnyj>
 21. Лук'янчук О. І. Піклування про непрацездатних, немічних батьків: законодавче закріплення морального обов'язку. *Право та державне управління*. 2019. № 2 (35). Том 1. С. 54–59.

Malushko S. Grounds for the emergence of the legal obligation of children of adults to care for their inable parents

Summary. The article examines the formally defined and factual grounds for the emergence of the legal obligation of adult children to care for their disabled parents. The study analyzed the legal provisions of the Family Code of Ukraine, legal doctrine and judicial practice.

It was established that in legal science and judicial practice, an approach has been developed under which the simultaneous occurrence of the following three conditions is necessary for the emergence of the studied legal obligation: the origin of the child from the mother, father; the disability of the mother, father; the need of the mother or father for material assistance.

However, based on the results of the conducted scientific research, it is substantiated that the indicated approach is not without flaws. It is proved that the subject of the obligation to maintain disabled parents is only those adult children who have completed their education. It is concluded that until the child reaches the age of majority, the parents are responsible for the child, his life and health, development and safety, therefore the provisions of Part 1 of Art. 206 of the Family Code of Ukraine should be excluded or adjusted. It was found that the subject of the obligation to maintain incapacitated parents is only adult children who have not only completed their education, but are also able to work.

It was established that in the event of a decision on the forced fulfillment of the legal obligation to maintain incapacitated parents, the latter must prove in court the need for additional material expenses for their decent existence and/or treatment, as well as provide appropriate and admissible evidence of the absence of other sources of income. It was substantiated that the duty of care should also be carried out in the presence of the following grounds: a) temporary loss of working capacity by the parents; b) in the event of the parents being diagnosed with chronic (long-term, protracted) diseases; c) the father or mother being in a helpless state or in a state of weakness.

As a result of the study, a list of conditions was identified based on which the legal obligation of adult children to take care of their disabled parents arises.

Key words: legal obligation, adult children, incapacitated parents, education of adult children, working capacity of adult children, additional material expenses for parents, helpless state of parents, state of incapacity of parents.

Дата першого надходження статті до видання: 15.06.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 10.07.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 10.09.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)